

Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка.
Серія: Педагогічні науки. – Вип. 139. – С. 3-10.

УДК 7.071.1:37.011.3-051:013(477)

М.П. Вовк, м. Київ

З.В. Гуріч, м. Херсон

ПЕРСПЕКТИВИ ТВОРЧОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРЕСИВНИХ ІДЕЙ ХУДОЖНИКІВ-ПЕДАГОГІВ ХЕРСОНЩИНИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

У статті проаналізовано основні методологічні підходи щодо можливостей використання прогресивних ідей художників-педагогів Херсонщини; обґрунтовано принципи творчого використання прогресивних надбань художньої освіти регіону у змісті сучасної художньо-педагогічної і художньої освіти; визначено перспективи творчого впровадження досягнень художників-педагогів на різних рівнях: соціально-культурному, законодавчому, управлінському, інформаційно-комунікативному, міжнародному. Доведено, що регіональна художня освіта становить ресурс для вироблення особистісної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва щодо творчої діяльності художників, педагогів, їх внеску у розвиток національної культури. Шляхом опанування теоретичних і практичних досягнень, провідних ідей художників-педагогів регіонів реалізується пізнання національних здобутків художньої освіти, формується усвідомлена позиція щодо їх внеску у розвиток культури і освіти у регіональному вимірі. Через опанування ідей, творчого досвіду художників-педагогів регіонів майбутній учитель, учитель-практик може залучати учнів до діалогу з образотворчим мистецтвом, спонукати їх до самовираження у творчості. Розбудова національної художньої освіти в Україні неможлива без відродження освітніх і мистецьких традицій, переосмислення

прогресивних теоретичних і практичних напрацювань вітчизняних освітян, художників-педагогів з урахуванням тенденцій розвитку освіти на європейських засадах. У зв'язку з цим виникає потреба актуалізації історико-педагогічного досвіду розвитку художньої освіти у вищих, початкових і середніх навчальних закладах, а також обґрунтування і впровадження перспектив творчого використання прогресивних ідей художників-педагогів різних регіонів у сучасній освітній практиці.

Ключові слова: регіональна художня освіта, прогресивні ідеї, художники-педагоги, Херсонщина, перспективи використання прогресивних надбань, мистецька освіта.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення проблем розвитку регіональної художньої освіти зумовлена реформуванням художньо-педагогічної освіти та художньої освіти у загальноосвітніх навчальних закладах, що передбачає гуманізацію та гуманітаризацію навчання, формування національної свідомості особистості, актуалізацію прогресивних ідей педагогів, митців з метою утвердження принципів культуровідповідності і полікультурності. Розбудова національної художньої освіти в Україні неможлива без відродження освітніх і мистецьких традицій, переосмислення прогресивних теоретичних і практичних напрацювань вітчизняних освітян, художників-педагогів з урахуванням тенденцій розвитку освіти на європейських засадах. У зв'язку з цим виникає потреба актуалізації історико-педагогічного досвіду розвитку художньої освіти у вищих, початкових і середніх навчальних закладах, а також обґрунтування перспектив творчого використання прогресивних ідей художників-педагогів різних регіонів у сучасній освітній практиці. Саме тому звернення до історико-педагогічного досвіду розвитку художньої освіти Херсонської губернії другої половини XIX – початку XX ст. є підґрунтям для вдосконалення змісту, методів і форм художньої освіти у сучасних закладах

освіти, оновлення системи художньо-педагогічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах у контексті сучасних суспільних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретико-методологічні та історичні аспекти розвитку мистецької, художньої освіти узагальнено у працях О. Рудницької, Л. Масол, Н. Миропольської, Р. Шмагала, О. Михайличенка Г. Падалки, О. Щолокової, О. Олексюк, О. Отич, Г. Сотської та ін. Науковці розкривають основні концептуальні основи розвитку мистецької освіти, її основних напрямів, обґрунтували категоріально-поняттєві дефініції мистецько-освітньої галузі. Однак варто відзначити, що у працях недостатньо обґрунтовано принципи використання мистецько-освітнього історичного досвіду, залишаються нерозкритими основні методологічні підходи до можливостей використання регіонального мистецького, художнього досвіду в умовах сучасної школи, у професійній підготовці майбутніх учителів мистецького фаху.

Мета статті – проаналізувати основні методологічні підходи щодо можливостей використання прогресивних ідей художників-педагогів Херсонщини; обґрунтувати принципи творчого використання прогресивних надбань художньої освіти регіону у змісті сучасної художньо-педагогічної і художньої освіти; визначити рівні творчого впровадження досягнень художників-педагогів в сучасній освітній практиці.

Виклад основного матеріалу. З метою ефективного творчого використання досягнень регіональної художньої освіти у контексті удосконалення художньо-педагогічної і художньої освіти в Україні доцільно застосовувати основні **методологічні підходи**, які становлять основні засади використання прогресивних ідей художників-педагогів регіонів, зокрема Херсонщини.

1. Компетентнісний підхід спрямовується на формування аксіологічної спрямованості, психологічної мотивації майбутніх учителів образотворчого мистецтва щодо реалізації подальшої професійно-педагогічної діяльності на основі усвідомлення життєвої позиції,

подвижницьких дій, практичного внеску у розвиток художньої освіти художників-педагогів, що має стимулювати їх до самовдосконалення, саморозвитку упродовж життя.

2. Культурологічний підхід покладений в основу розуміння творчої і педагогічної діяльності художників-педагогів в історичній ретроспективі як чинника формування національної та полікультурної основи художньої освіти. Відповідно майбутній учитель через досвід становлення культуровідповідних засад художньої освіти художників-педагогів регіонів можуть формувати світоглядні орієнтири, національно свідому та толерантно-інтернаціональну позицію, загальну ерудицію учнів.

3. Полікультурний підхід визначає творче використання освітніх традицій художньої освіти, які характеризуються національною специфікою теорії і практики вивчення дисциплін художньо-естетичного спрямування і відкритістю до зарубіжних ідей, концепцій, методичних прийомів опанування образотворчого мистецтва. Відповідно у вчителя образотворчого мистецтва, який усвідомлено сприймає досвід художників-педагогів різних регіонів, формується цілісне уявлення про ретроспективу розвитку художньої освіти, активізуються дослідницькі уміння, розвиваються порівняльно-аналітичні уміння, формується полікультурність як важлива якість сучасного педагога.

4. Акмеологічний підхід спрямовується на розвиток професіоналізму майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, його світоглядних цінностей, етичних та естетичних орієнтирів через осмислення досягнень художників-педагогів, їхньої педагогічної і художньо-естетичної діяльності, формування психологічної установки до саморозвитку, самоудосконалення.

5. Аксіологічний підхід забезпечує ціннісне ставлення до практичних, теоретичних і творчих досягнень художників-педагогів як чинника аксіокультурного розвитку мистецької, зокрема художньої, освіти; формування ціннісного ставлення майбутнього вчителя до здобутків

регіональної художньої освіти, реалізація власних цінностей у педагогічній діяльності.

6. Діяльнісний підхід зумовлює формування стимулів педагогічної діяльності через опанування теоретичних здобутків і освітніх традицій художньої освіти регіонів, що створює можливості умотивованої педагогічної, творчої роботи, розвиває педагогічну майстерність, професійний досвід використання прогресивних ідей художників-педагогів в освітній практиці викладання учням дисциплін художньо-естетичного спрямування.

7. Андрагогічний підхід забезпечує розвиток професіоналізму вчителя образотворчого мистецтва через опанування досягнень художників-педагогів різних історичних періодів, сприяє ефективній підготовці учителів-професіоналів, здатних до саморозвитку, самовдосконалення упродовж життя, уникненню професійного «вигорання» у педагогічній діяльності.

Творче використання прогресивних ідей, надбань художників-педагогів регіонів, зокрема Херсонщини, у змісті сучасної художньо-педагогічної і художньої освіти має ґрунтуватись на **дидактичних принципах**. На основі аналізу праць С. Гончаренка [1], Г. Падалки [4], О. Щолокової [5], визначимо основні з них.

1. Принцип історизму зумовлює історично сформовані засади мистецької, художньої освіти, що, на думку О. Щолокової, полягає в тому, що «звернення до минулого, віддзеркаленого в історичних свідченнях і художніх образах, слугувало і слугує людині одним із засобів самопізнання, визначення свого місця у світі і часі, своїх ціннісних орієнтацій» [5, с. 45]. Відповідно цей принцип реалізується у процесі формування культурологічного мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

2. Принцип культуровідповідності передбачає змістове наповнення освітнього процесу, в результаті якого мистецький, педагогічний досвід художників-педагогів сприймається як культурна цінність, як вагомий чинник формування загальної культури учителя і учня.

3. Принцип спрямованості навчання на розв'язання взаємозв'язку завдань навчання, виховання і загального розвитку. Вивчення історико-педагогічного досвіду розвитку художньої освіти сприяє усвідомленню загальнолюдських, національних мистецьких цінностей, що зумовлює подальшу ціннісно орієнтовану професійну діяльність, саморозвиток, самовдосконалення майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

4. Принцип урахування аксіологічної функції мистецтва полягає у врахуванні ціннісного потенціалу образотворчого мистецтва, визначають спрямованість діяльності майбутнього вчителя на засвоєнні художніх цінностей, розумінні основної мети опанування дисциплін художньо-естетичного спрямування, досягнень художників-педагогів щодо становлення професійних основ художньої освіти.

5. Принцип науковості забезпечує зв'язок теорії і практики художньої освіти шляхом застосування методу об'єктивного аналізу історичних фактів, теоретичних засад мистецьких шкіл, ґрунтовну оцінку певних культурно-соціальних чинників, що зумовили розвиток художньої освіти, структурування її змісту, добору методів і форм опанування дисциплін художньо-естетичного спрямування.

6. Принцип систематичності і послідовності реалізується у розкритті генези становлення художньої освіти регіонів, у вивченні теорії і практики вивчення дисциплін художньо-естетичного спрямування, використання різних форм і методів вивчення образотворчого мистецтва у початкових, середніх навчальних закладах та вищій школі в історичній ретроспективі.

7. Принцип зв'язку з життям пов'язаний з творчим використанням історико-педагогічного досвіду художньої освіти у майбутній педагогічній діяльності, трансляції цього досвіду в освітній практиці, що сприяє розвитку мистецької, художньої освіти з урахуванням сучасних тенденцій.

8. Принцип поєднання різних методів, засобів, форм навчання передбачає застосування комплексу методів і засобів творчого, дослідницького характеру, що мотивують творчу активність, формують

дослідницьку культуру, розвивають професійний досвід творчого використання прогресивних ідей художників-педагогів у власній педагогічній діяльності.

9. Принцип особистісного цілепокладання передбачає логічний зв'язок бажань, прагнень майбутніх учителів образотворчого мистецтва з реальними можливостями, індивідуальними здібностями. Шляхом опанування історико-педагогічного досвіду художньої освіти формується інтерес до його дослідження, використання, збереження, збагачення у подальшій педагогічній діяльності.

Відповідно до визначених методологічних засад та принципів прогностичне обґрунтування творчого використання прогресивних надбань історико-педагогічного досвіду розвитку художньої освіти Херсонщини необхідно здійснити на таких рівнях.

На соціально-культурному рівні. Усвідомлення суспільної необхідності дослідження історико-педагогічного досвіду, вивчення процесу розвитку художньої освіти Херсонщини в історичній ретроспективі сприятиме утвердженню розвитку художньо-педагогічної і художньої освіти на засадах культуровідповідності, полікультурності, етичних і естетичних цінностях. Досягнення освітньої практики розвитку художньої освіти у початкових і середніх навчальних закладах регіону закладають основи інноваційного поступу мистецької, зокрема художньої, освіти України. Основною метою розвитку художньої освіти з урахуванням регіональної її специфіки, сформованої в історико-педагогічному контексті, є підготовка сучасного вчителя-педагога, наділеного національно свідомою та полікультурно толерантною світоглядною позицією, зі сформованими професійними компетентностями, здатного творчо використовувати ідеї художників-педагогів минулого і сучасності у процесі викладання художньо-естетичних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах. Адже ці фахівці, ретранслюючи здобутки художньої освіти в сучасній освітній практиці, виконують культурно-освітню місію формування світоглядних,

національних цінностей учнівської молоді через мистецькі форми. Саме вчителі образотворчого мистецтва забезпечують культурозберігаючі засади розвитку художньої освіти в сучасному освітньому середовищі. Відповідно державні інституції мають забезпечувати фінансову підтримку, сприяти активізації історико-педагогічних досліджень у сфері художньої освіти, видавничої і музейної діяльності, створення персоналогічних архівів в регіонах.

На державному рівні. Законодавче, нормативне забезпечення розвитку художньої освіти має закласти основи державної підтримки розвитку мистецької освіти загалом, ефективної співпраці з міжнародними науковими інституціями, з університетами зарубіжжя, підтримці діяльності регіональних мистецьких осередків, мистецьких авторських шкіл, громадських організацій, товариств мистецького спрямування. Законодавчої підтримки потребує діяльність інститутів мистецтв, мистецьких факультетів вищих педагогічних навчальних закладів, що пов'язано з наданням їм повноважень в організації мистецьких осередків, музейних установ, архівних фондів, заснування фахових видань з проблем регіонального розвитку художньої освіти. Саме тому виникла необхідність розробки Концепції мистецько-педагогічної освіти з метою удосконалення змісту, методів і форм художньо-педагогічної освіти з урахуванням регіональної специфіки розвитку регіональної художньої освіти, зарубіжного досвіду мистецької педагогіки. Актуалізується проблема практичної ратифікації Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах [2], Концепції загальної мистецької освіти. Нагальною є потреба у розробці державних програм з розвитку регіональної мистецької освіти.

На концептуальному рівні. Зміст художньо-педагогічної, художньої освіти має ґрунтуватись на засадах культурологічного, полікультурного та аксіологічного підходів, які обґрунтовані теоретиками і практиками мистецької освіти в історичній ретроспективі. Ці підходи зумовлюють специфіку оновлення змісту дисциплін художньо-естетичного спрямування у

загальноосвітніх навчальних закладах та фахових дисциплін у професійній підготовці вчителів образотворчого мистецтва на основі традицій освітньої практики опанування образотворчого мистецтва, використання традиційних та інноваційних методів і форм навчання, створення творчого освітнього середовища, яке визначає умови творчого, етичного, естетичного розвитку особистості.

На організаційно-педагогічному рівні. З метою розвитку художньої освіти на засадах культуровідповідності, полі культурності, ціннісного сходження особистості до вершин професійно-педагогічної майстерності, професіоналізму виникла необхідність оновлення навчальної, виховної, науково-дослідницької, практичної складових професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах з урахуванням прогресивних ідей художників-педагогів регіонів, зокрема Херсонщини. Відповідно виникла потреба в оновленні змісту навчальних планів, програм, створення навчально-методичного ресурсу з проблем історико-педагогічного досвіду розвитку художньої освіти. Актуалізуються проблеми підвищення кваліфікації художників-педагогів, які зорієнтовані на професійно-педагогічну і мистецьку діяльність упродовж життя на основі розвитку власних авторських шкіл. У регіональному вимірі виникла потреба створення творчих лабораторій, художньо-педагогічних майстерень художників-педагогів при педагогічних університетів, що сприятиме створенню творчого розвивального середовища у вищих навчальних закладів.

На управлінському рівні. Розвитку художньо-педагогічної, художньої освіти сприятиме активізація роботи з молодими дослідниками, які наділені ціннісним ставленням до творчо-пошукової діяльності; створення регіональних центрів художньої освіти та підтримка їх діяльності; заснування мистецьких організацій, фондів регіонального розвитку теорії і практики художньої освіти, створення студентських науково-творчих організацій, впровадження таких форм навчання, як тренінги, проблемні

групи, семінари, пленери під керівництвом відомих митців, художників-педагогів при кожному університеті. Ефективною формою залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до історико-педагогічного досвіду розвитку художньої освіти є активізація наукової, творчо-пошукової роботи, проведення конференцій з проблем регіонального розвитку художньої освіти, робота з архівними джерелами у напрямі дослідження персонології художньої освіти.

На інформаційно-комунікативному рівні. У зв'язку з глобальним поширенням мас-медіа простору і створенням інформативного аудіовізуального середовища виникла необхідність створення віртуальних бібліотек при мистецьких кафедрах вищих педагогічних навчальних закладів, електронних баз даних, сайтів, веб-сторінок періодичних видань з мистецької проблематики; розробка віртуального навчально-методичного забезпечення для самоосвіти при бібліотеках педагогічних університетів; забезпечення доступності навчальних програм, методичного, довідникового ресурсу з проблем регіонального розвитку мистецької, зокрема, художньої освіти.

На міжнародному рівні. Розвитку художньо-педагогічної, художньої освіти в Україні та регіонах сприятиме активізація професійних зв'язків з науковими та освітніми інституціями зарубіжжя, обмін досвідом між художниками-педагога вітчизняних і зарубіжних осередків, популяризація зарубіжного досвіду художньої освіти, підготовка і реалізація спільних міжнародних проектів, ініціативи щодо створення центрів підвищення кваліфікації художників-педагогів у зарубіжних мистецьких осередках, видання періодики з проблем розвитку регіональної художньої освіти при університетах. Активізації інноваційному розвитку художньої освіти в Україні сприятиме залучення регіональних осередків (науково-дослідних установ, університетів) до проекту ЮНЕСКО щодо створення обсерваторії мистецької освіти як універсальний інформаційний портал аналізу, підготовки і поширення ресурсів на різних рівнях мистецької освіти [3].

Отже, узагальнення сутності методологічних підходів щодо творчого використання прогресивних надбань художньої освіти Херсонщини, обґрунтування дидактичних принципів їх використання в сучасній освітній практиці, а також визначення перспектив впровадження досягнень історико-педагогічного досвіду художників-педагогів регіону дозволяє стверджувати, що регіональна художня освіта становить ресурс для вироблення особистісної позиції щодо творчої діяльності художників, педагогів, їх внеску у розвиток національної культури. Шляхом опанування теоретичних і практичних досягнень, провідних ідей художників-педагогів регіонів реалізується пізнання національних здобутків художньої освіти, формується усвідомлена позиція щодо їх внеску у розвиток культури і освіти у регіональному вимірі. Через опанування ідей, творчого досвіду художників-педагогів регіонів майбутній учитель, учитель-практик може залучати учнів до діалогу з образотворчим мистецтвом, спонукати їх до самовираження у творчому процесі. Досягнення художньої освіти регіонів мають потужний ресурс спонукання до реалізації творчого потенціалу учнів. Учитель, виявляючи цілісну наставницьку позицію, через власні життєві установки, через надання прикладів з життя і творчості художників-педагогів минулого можуть активізувати уяву, інтуїцію, творче мислення учнів, формувати їх світоглядні цінності, реалізовувати натхненні пошуки дітей на основі емоційно-естетичного сприйняття, творчого піднесення.

Література:

1. Гончаренко С.У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2012. – 192 с.
2. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах // Педагогічна газета. – 2001. – №12.

3. Обсерватория художественного образования ЮНЕСКО (2015) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=2704>. – Язык русс.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): монографія / Г.М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: монографія / О.П. Щолокова. – К.: УДПУ ім. М.П. Драгоманова, 1996. – 172 с.

M.P. Vovk, Kyiv

Z.V. Gurich, Kherson

**PERSPECTIVES OF CREATIVE USE OF PROGRESSIVE IDEAS OF THE
ARTIST-EDUCATORS OF KHERSON REGION IN MODERN
EDUCATIONAL PRACTICE**

The article analyzes the basic methodological approaches to the possibilities of using the progressive ideas of artists-teachers of Kherson region; it grounds the principles of creative use of progressive achievements of regional art education in the content of contemporary art-educational and artistic education; it determines the prospects introduction of achievements of creative artists and teachers at different levels: social, cultural, legal, management, information and communication, international. Proved that regional art education is a resource for the development of the personal position of the future teachers of fine arts concerning the creativity of artists, teachers, and their contribution to the development of national culture. Through the mastering theoretical and practical achievements and leading ideas of regional artists-teachers the knowledge of the national art education achievement is implemented, it forms a conscious position regarding their contribution to the development of culture and education in regional measurement. Through the mastering the ideas and creative experience of

regional artists-teachers upcoming teacher, teacher-practitioner may engage students in dialogue with the arts, encourage them to express themselves in art. Development of national arts education in Ukraine is impossible without the revival of educational and artistic traditions, rethinking of progressive theoretical and practical developments of national educators, artists, teachers, taking into account trends in the development of education in European terms. In this context, there is a need of actualization of historical and pedagogical experience of art education in higher primary and secondary schools, as well as study and implementation prospects of creative use of progressive ideas of artists and teachers from different regions in contemporary educational practice.

Keywords: regional art education, progressive ideas, artists-teachers, Kherson region, prospects of progressive achievements, artistic education.

Вовк Мирослава Петрівна – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій навчання дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Гуріч Зоя Владиславівна – старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Херсонського державного університету, член Національної спілки художників України.